

СУЧАСНИЙ ТУРИЗМ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СТАН, РОЗВИТОК, ПРОБЛЕМИ

О. Тірон

викладач кафедри управління підприємницькою
та туристичною діяльністю
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Анотація: У статті розглядаються особливості сучасного туризму в Одеській області. Особлива увага приділяється питанням проблем і перспектив розвитку туризму в регіоні, оскільки він впливає на імідж Одеської області і України в цілому, а також на економічний стан району і його жителів.

Ключові слова: туризм, потенціал, туристичний потенціал, туристична інфраструктура, Одеський регіон, відпочинок, рекреація.

Постановка проблеми. Сучасний туристичний комплекс України складається з економічних систем регіонів. Кожен з них має особливості складу та розвитку, що обумовлені як географічними станом, так і попередньою діяльністю. Реформування економіки країни не може бути реалізоване без попереднього дослідження економіки регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній науковій літературі проблемами використання туристичного потенціалу присвячені праці таких видатних науковців як Р. Акофф, М. Портер, А. А. Дж. Стрікланд, Г. Мінцберга.

Детального вивчення заслуговують роботи білоруських фахівців, в числі яких: А. П. Дурович та А. С. Копанева [4], а також роботи російських вчених, таких як: А. С. Кусков та О. В. Лисікова [5], Т. В. Ніколаєнко [9] та ін. Серед вітчизняних вчених вивченням даних проблем займалися А. Т. Зуб, В. Г. Герасимчук, Л. Є. Довгань та інші.

Мета статті – аналіз економічної системи Одеського регіону, її сучасний стан, виявлення проблем та перспектив розвитку.

Виклад основного матеріалу.

Туристська діяльність на сучасному етапі настільки різнопланова, що в процесі функціонування охоплює прямо або опосередковано до 50 галузей господарства, у тому числі: транспорт, будівництво, торгівлю, громадське харчування, сільське господарство, ЖКГ, культуру, мистецтво, спорт та ін.

Питанням розвитку туризму приділяють в наш час все більше уваги, так як цей вид діяльності є стратегічним та знаходиться в сфері пріоритетного розвитку багатьох країн і територій, в т. ч. України.

Туристська діяльність займає важливе місце в економіці більшості країн. На її частку припадає до 10% світового валового національного продукту та близько 11% світових споживчих витрат. При цьому туристичний бізнес вважається одним з найприбутковіших у світі [7].

Однак Україна, країна, що має величезний туристичний потенціал, не в повній мірі реалізує його, і це призводить до того, що рівень її привабливості для іноземних туристів залишається невисоким. Дана обставина призводить до недоотримання значних сум прибутку від туристичної діяльності.

Важливість виявлення компонентів туристського потенціалу території та їх взаємозв'язку, а також ступеня впливу на ефективність туристської діяльності обумовлена тим, що на основі представленої інформації можлива подальша розробка комплексних програм розвитку туризму на певній території, де найбільш оптимально використовують компоненти її туристського потенціалу для підвищення ефективності туристичного бізнесу. Все вищесказане обумовлює актуальність дослідження.

В Україні туризм не так добре розвинений, у порівнянні з іншими країнами європейського континенту, але за останні роки він став невід'ємною частиною світового туристичного бізнесу завдяки широкому потенціалу для розвитку, адже наша країна має

надзвичайно багато культурних, природних, соціальних та рекреаційних ресурсів, що, у свою чергу, приваблюють іноземців. На сьогодні туристична індустрія у світі розвивається динамічно. На неї припадає близько 5% світового ВВП та 6% від загального обсягу експорту [3, с.25].

Одеська область – важлива туристична точка України, що підтверджують статистичні дані кількості реалізованих туристичних путівок у 2017 році, як для громадян України, так і для іноземних туристів, що представлені в таблиці 1 [7].

Таблиця 1

Кількість реалізованих туроператорами туристичних путівок у 2017 році

Місцевість	Всього	Громадянам України	Іноземці
Україна	1108754	872323	236431
Одеська область	9337	349761	53216
Структура, %	0,84	0,4	0,23

Туристичний напрям також розвинений, як за рахунок зеленого туризму, так і з урахуванням кількості пам'ятників історії та культури, які входять до складу національної скарбниці культури.

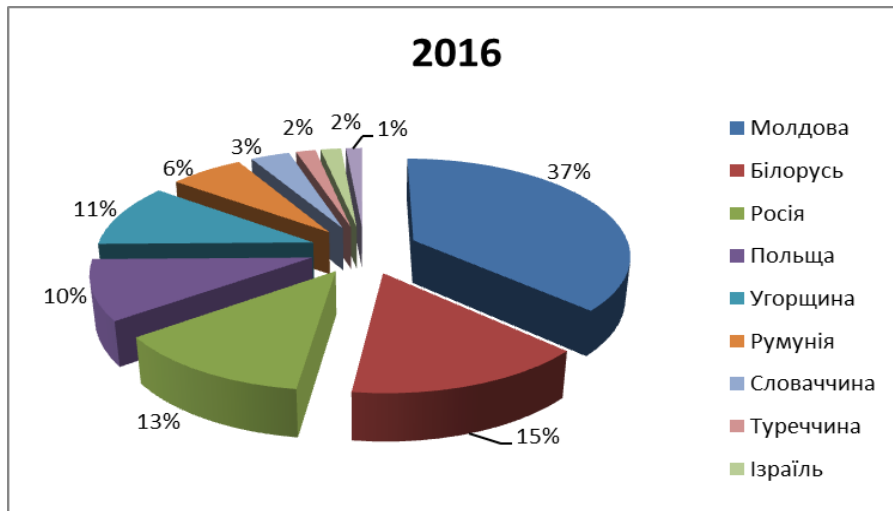
Україна була першою на пострадянському просторі державою, що ухвалила в 1995 році Закон «Про туризм» [1]. Це сприяло упевненому підключенню країни до світового туристичного процесу. Закон обкреслив стратегію і конкретні завдання розвитку туристичної сфери, став свідоцтвом пильної уваги держави до розвитку туристичної галузі, її проблем і перспектив.

Створення сучасного вискоєфективного і конкурентоздатного курортно-рекреаційного комплексу з відповідною інфраструктурою, що забезпечує задоволення потреб українських і іноземних туристів в туристичних послугах регіонів, сприятиме розвитку економіки, збільшенню сум податкових надходжень, припливу іноземних інвестицій, а також поліпшенню іміджу країни у світі.

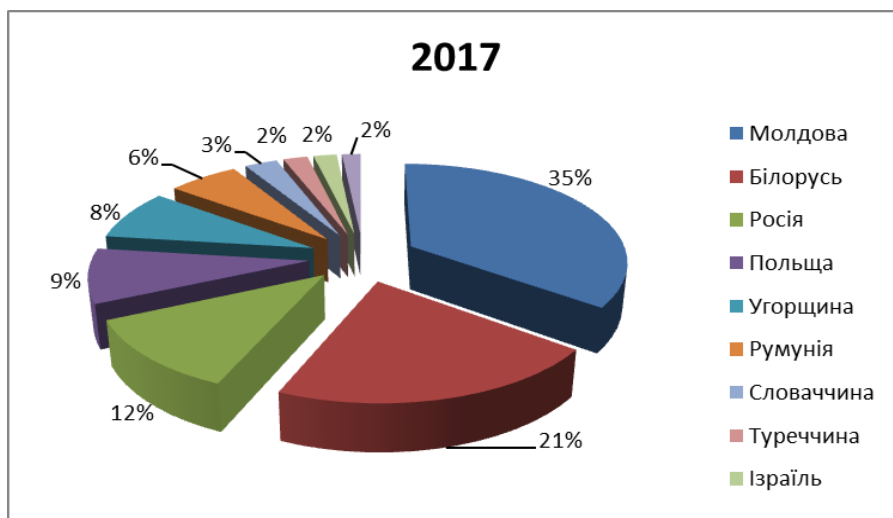
Географічно Україна знаходиться в центрі Європи. Але цього мало, щоб стати повноправним членом Європейської спільноти. У планах економічного розвитку України певне місце займав і займатиме туризм.

Порівняно з 2016 роком (мал.1) у 2017 році значно збільшився потік іноземних туристів з Білорусі (на 49,5%), Туреччини (на 33,3%), Німеччини (на 22,5%) та Ізраїлю (на 20,2%).

Водночас, за даними офіційної статистики, зменшилась чисельність туристів, що прибули до України з Угорщини (на 16,6%), Словаччини (на 10,8%), Польщі (на 4,2%) та Росії (на 1,4%). У 2017 році (мал.2) країнами-лідерами по числу іноземних громадян, які прибули до України є: Молдова, Білорусь, Росія, Польща, Угорщина, Румунія, Словаччина, Туреччина, Ізраїль та Німеччина [7].

Мал. 1: ТОП-10 країн, громадяни яких в'їхали до України у 2016 році [7]

Мал. 2: ТОП-10 країн, громадяни яких в'їхали до України у 2017 році [7]

Про те, що Одеса – один з туристичних центрів сучасної України відомо усім. Але не усі знають, як відбувалося становлення галузі в регіоні.

Розвиток туристичної галузі в Одеському регіоні умовно можна поділити на три етапи. Перший з них, приблизно з 1991 по 1996 рік, пов'язаний з первинними спробами діяльності в туристичному бізнесі.

Наступний етап почався після прийняття в 1995 році Закону України «Про туризм». З 1996 року фірми почали структурувати свою діяльність. Поступово розвивався круїзний напрям.

Третій етап, що почався в 2004 році, характеризується подальшою структуризацією і спеціалізацією діяльності туристичних підприємств. В цей час внутрішній туризм в Україні уперше переганяє зовнішній. Все більше і більше туристів з інших країн відвідують міста України, у тому числі і Одесу.

Документи, що регламентують розвиток туризму в Одеському регіоні – «Програма розвитку туристично-рекреаційною галузі в Одеській області на 2018-2020 роки» і «Програма розвитку туризму в м. Одесі на 2017-2018 роки» [9-11].

Одеський регіон має величезні ресурси для розвитку різних видів туризму і притягає широку цільову аудиторію, починаючи від молоді і закінчуючи літніми людьми (пенсіонерами).

До найбільш поширених на Одещині видам туризму відноситься пригодницький, круїзний, спортивний. Останніми роками почали розвиватися такі види туризму, як екологічний, винний, етнографічний.

На жаль, у міста Одеси як у туристичного центру ще дуже багато недоліків. Серед них і відсутність в міському бюджеті засобів на розвиток туристичної діяльності, і відсутність парковок для екскурсійних автобусів, і недостатню кількість молодих кваліфікованих екскурсоводів (а найголовніше – відсутність структур, повчальних цій спеціальності).

Серед недоліків слід виділити незадовільний стан доріг і у край складне орієнтування по місцевості для європейських туристів, пов'язане з практично повною відсутністю показників на іноземних мовах. Це утрудняє комфортне перебування туристів з Європи, які хотіли б приїхати на особистому автомобілі.

Окрім чинника безпеки і політичної ситуації в Україні є ряд моментів, які заважають повномасштабному розвитку туристичної галузі, особливо в умовах боротьби за європейського туриста.

Важливим чинником, стримуючим розвиток туризму в Одесі зокрема, і Україні в цілому, являється мовний бар'єр. Але на відміну від більшості українських курортів, які в основному користуються популярністю у внутрішніх туристів, Одеса досить популярна і серед іноземних гостей. Впродовж останніх декількох років місто щорічно відвідують більше мільйона туристів. Доля іноземних туристів в загальному потоці в середньому складає 10-15% [7].

Якщо говорити про структуру туристського потоку в Одесу, то, передусім, слід зазначити, що він в середньому впродовж останніх декількох років на 80% складається з жителів пострадянських країн Росії, Білорусі, Молдови і внутрішніх туристів.

Значну частину серед іноземних туристів складають жителі Америки, Німеччини, Італії, Португалії, Туреччини, Фінляндії. Кожен іноземний турист щодня приносить регіону від 50 до 100 доларів.

Одеський регіон є одним із провідних туристсько-рекреаційних центрів України, що обумовлено в першу чергу особливостями економіко-географічного розташування області, сприятливими природно-кліматичними умовами, наявністю великої кількості пам'яток історії, культури архітектури та містобудування, природних лікувальних ресурсів і морських піщаних пляжів.

Перераховані складові створюють передумови для розвитку в області різних видів туризму: культурно-пізнавального, релігійного, лікувально-оздоровчого, екологічного, круїзного, сільського та інших спеціалізованих видів туризму.

Вирішальне значення для розвитку індустрії відпочинку має наявність розвиненої туристичної інфраструктури, основу якої складають заклади тимчасового розміщення: готелі, санаторно-курортні, оздоровчі заклади тощо.

Найбільша кількість об'єктів туристично-оздоровчого призначення зосереджена у м. Білгород-Дністровському, Кілійському, Татарбунарському та Овідіопольському районах [11].

З метою популяризації туристичного потенціалу регіону та збільшення туристичного потоку проведено перемовини з основними транспортними підприємствами щодо розміщення фото-відео продукції в транспортних засобах міського, міжміського та міжнародного сполучення, та розповсюдження поліграфічних матеріалів.

Також Розпорядженням голови обласної державної адміністрації у 2017 році створено робочу групу з питань внесення туристичного об'єкту – історико-культурної пам'ятки Аккерманської фортеці до списку світової спадщини ЮНЕСКО.

З метою отримання актуальної та повної інформації про туристично-курортний потенціал регіону, Українським науково-дослідницьким інститутом медичної реабілітації та курортології керівництвом обласної державної адміністрації підготовлено аналітичну довідку про природні лікувальні ресурси Одеської області та проведено попереднє рекреаційне зонування регіону та визначені території, які потенційні для розвитку курортів [11].

Крім того, спільно з Одеським обласним центром зайнятості проведено молодіжну конференцію для студентів профільних ВНЗ, яка націлена на створення єдиного інформаційного середовища, знайомство з лідерами галузі і обміном досвідом.

У жовтні 2017 в Києві проведено Міжнародну туристичну виставку «UITM 2017». За результатами виставки Одеська державна адміністрація внесена до офіційного каталогу 24-ого Міжнародного туристичного салону та їй видано диплом за участь «МТСУ 2017».

В цілому туристичний потенціал Одеси і регіону безпосередньо залежить від ряду чинників, у тому числі і від трансграничної співпраці між Україною і сусідніми країнами. Враховуючи те, що Румунія – член ЄС, а Молдавія до цього прагне, інтеграція в ЄС в середньо- і довгостроковій перспективі повинна привести до підвищення рівня ефективності співпраці.

Незважаючи на багато недоробок, є багато і позитивних моментів в розвитку туристичної галузі. За останні роки вітчизняна туристична галузь досягла рівня, до якого багато провідних туристичних країн йшли не менше трьох десятиліть.

Відповідно до Закону України «Про туризм» держава проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності [1]. Роль органів влади в цьому механізмі полягає у створенні сприятливих умов для діяльності в туристично-рекреаційній сфері. Туризм має надзвичайно важливе значення як для України в цілому, так і для Одеської області зокрема.

У той же час самі туристи звертають увагу на значний розбіг між привабливістю природно-рекреаційних ресурсів та забезпеченістю об'єктами туристичної інфраструктури в Одеському регіоні. Має місце явища «тінізації» малого бізнесу у сфері гостинності та туризму, що є перешкодою на шляху її легального розширення та індустріального розвитку. Як наслідок, у місцевих бюджетах немає достатніх обсягів фінансових ресурсів для інвестування у структурну модернізацію регіонального туристично-рекреаційного комплексу.

Головна проблема розвитку туристичної сфери послуг в Україні міститься у площині інституційного середовища [6].

У свою чергу, інституційне середовище – це фінансові, політичні, соціально-правові правила та організації, що впливають на суб'єктів економіки та на суспільство в цілому. Відповідно, подальший розвиток туристичної галузі Одеського регіону гальмується через:

- недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази в галузі туризму;
- недостатній рівень розвитку туристичної інфраструктури;
- невідповідний стан багатьох об'єктів туристичного показу, пам'яток історії, культури та музеїв стримує зростання туристичних відвідувань регіону та створення нових туристичних маршрутів;
- недостатню забезпеченість професійними кадрами в галузі туризму;
- відсутність сучасної методології статистичного спостереження у галузі туризму та готельного господарства.

Таким чином, головною проблемою розвитку туристичної інфраструктури Одеської області є відсутність системної підтримки та розбудови туристичної інфраструктури, кластерного та єдиного концептуального підходу в формуванні та просуванні туристичних продуктів регіону, а також відсутність розвитку наявного туристичного потенціалу, який через те, що містить столицю країни є потенційно одним з найперспективніших в Україні.

Пріоритетні напрямки розвитку туристичної галузі Одеської області мають бути наступними на 2018 рік:

- покращення матеріально-технічної бази туристично-курортної сфери для створення конкурентоспроможного туристичного продукту, який задовольнить відповідні потреби населення України та іноземних громадян, які відвідають Одеську область;
- підвищення інвестиційної привабливості Одеської області та створення умов для залучення іноземних інвестицій, що збільшить туристичні потоки, зміцнить імідж області як курортно-рекреаційного та туристичного центру міжнародного значення;

- збільшення кількості потоку туристів до Одещини;
- збільшення кількості проведених заходів, що відносяться до подієвого туризму;
- збільшення кількості нових туристично-екскурсійних маршрутів;
- збільшення кількості установ у сфері туризму в Одеській області, що у свою чергу дасть можливість наповнення обласного бюджету та бюджетів місцевого рівня, облдержадміністрації [10, с. 63].

Очікувані результати на кінець 2018 року наступні:

- створення 8 нових туристично-екскурсійних маршрутів;
- збільшення туристичного збору на 7,2 млн. грн.;
- запланована сума податкових надходжень, яка надійде від суб'єктів туристичної діяльності – 120 млн. грн.;
- загальна очікувана кількість туристів, що відвідують Одеську область у 2018 році – 4,6 млн. осіб;
- надання Аккерманській фортеці статусу об'єкта всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [10, с. 64].

Пріоритетними напрямками щодо вирішення цих проблем є розширення туристичних послуг в регіоні, заохочення місцевого населення до розвитку туризму, розробка регіональних проектів залучення інвестицій у сферу курортів та туризму у відповідності з регіональною інвестиційною стратегією.

1. Про внесення змін до Закону України «Про туризм» щодо надання туристичних послуг: закон України від 9 лют. 2012 р. № 4385-VI // Голос України. – 06.03. 2012.
2. Бондаренко М. П. Теоретичні засади розвитку індустрії туризму / М. П. Бондаренко. – Економічний часопис XXI. – 2012. – № 3-4. – С. 19-22.
3. Герасименко В. Г. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку: монографія / за заг. ред. професора В. Г. Герасименко. – Одеса: Астропринт, 2013. – 334 с.
4. Дурович А. П. Маркетинг в туризмі / Под общей ред. З. М. Горбылевой. – Мн.: Эконом-пресс, 2010. – 400 с.
5. Кусков А. С. Курортология и оздоровительный туризм / А. С. Кусков, О. В. Лысикова. – Ростов н / Д: «Феникс», 2014. – 320 с.
6. Макаренко М. В. Управління економічним потенціалом регіону як основою формування конкурентних переваг регіону / М. В. Макаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – С. 217-224.
7. Матеріали офіційного сайту Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Матеріали Програми розвитку та курортів Одеської області. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://oda.kyiv.gov.ua/53/52281/78913/78936/____.pdf
9. Николаенко Т. В. Рекреационная география / Т. В. Николаенко. – М.: ВЛАДОС, 2011. – 288 с.
10. Бровкова К. В. Проблеми формування туристичного кластеру Одеського регіону / К. В. Бровкова // Всеукр. Наук.-вироб. журнал «Сталий розвиток економіки». – 2011. – №3. – С.104-111.
11. Програма соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2018 рік. Додаток до рішення обласної ради від 21.12.2017 року № 575-VII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5a81b1d23efcd.pdf>

Summary. *This article deals with especially the ski-tourism in the Odessa region. Particular attention is paid to the problems and prospects of development of this type of tourism in the region, since it affects the image of the Odessa region and Ukraine as a whole, as well as the economic situation of the area and its inhabitants.*

Key words: *tourism, potential, tourist potential, tourist infrastructure, Odessa region, rest, recreation.*